

ISSN 1822-119X

Mokytojų ugdymas. 2009. Nr. 12 (1), 138–152

Teacher Education. 2009. Nr. 12 (1), 138–152

Gitana MARTINKIENĖ

Klaipėdos universitetas • Klaipėda University

TRADICINIO IR NETRADICINIO AMŽIAUS STUDENTŲ UNIVERSITETINES STUDIJAS LEMIANTYS DEMOGRAFINIAI VEIKSNIAI (UŽSIENIO ŠALIŲ TYRĖJŲ PATIRTIS)

DEMOGRAPHIC FACTORS INFLUENCING TRADITIONAL AND NON-TRADITIONAL AGE STUDENTS' UNIVERSITY STUDIES (FOREIGN RESEARCHERS' EXPERIENCE)

Anotacija

Straipsnyje analizuojami užsienio šalyse atlikti socialiniai edukaciniai tyrimai, orientuoti į tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentus, ir demografinių veiksnių pagrindu apibūdinama jų socialinė edukacinė situacija. Nagrinėjamas tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentų socialinių edukacinių tyrimų modelis, išryškinama demografinių veiksnių įtaka studentų požiūriui į universitetines studijas, remiantis įvairių užsienio mokslininkų patirtimi. Atskleidžiama užsienio mokslinių tyrimų reikšmė suaugusiųjų švietimo ir mokymosi procese ir pagrindžiama naujų socialinių demografinių tyrimų andragogikoje būtinybė, pateikiamos ateities tyriminių sričių gairės ir praktinės implikacijos, pasiūlymai.

Pagrindiniai žodžiai: *tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentai, demografiniai veiksniai.*

Įvadas

Remiantis užsienio moksliniais tyrimais, ryškėja tendencija, jog aukštojo universitetinio mokslo institucijose didėja netradicinių studentų skaičius užsienio šalyse (Choy, 2002; JAV Švietimo departamentas, 2002). Netradicinis studentas yra vyresnis nei tipinis 18–22 m. studentas, besimokantis stacionarinėse ar neakivaizdinėse bakalauro universitetinėse studijose, truncančiose ketverius metus. Taigi santykinai studentai skirstomi į tradicinius ir netradicinius (Bamber, Tett, 2000). Šiame straipsnyje dar nurodomos tokios jų grupės: tradiciniai ir netradiciniai studentai, kurių tėvai įgiję ar neįgiję aukštojo išsilavinimo. Antra vertus, užsienyje ryškėja dabartinė ir ateities tendencija, jog auga netradicinio amžiaus besimokančiųjų mote-

Abstract

The article deals with social educational researches carried out in foreign countries, orientated to traditional and non-traditional age university students and, based on demographic factors, describes their social educational situation. The model of social educational researches of traditional and non-traditional age university students is analyzed, the influence of demographic factors on the differences in students' approaches towards university studies is highlighted based on the experience of foreign scientists. The importance of foreign scientific research in adult education and learning process is disclosed and the necessity of new social demographic research in andragogy is grounded; the guidelines for future research areas, practical implications and proposals are presented.

Key words: *traditional and non-traditional age university students, demographic factors.*

Introduction

Based on foreign scientific research, the tendency shows up that numbers of non-traditional age students at university type higher educational institutions in foreign countries are increasing. The non-traditional student is the student who is older than a typical 18-22 years old student and who is studying four years at the university to obtain a Bachelor's degree at the full-time or extramural department (Andriekienė, Anužienė, 2006). So relatively students can be subdivided into traditional and non-traditional students. In this article the following categories of students are distinguished: traditional and non-traditional students whose parents either have obtained higher education or not. On the other hand, in foreign countries the existing and the

ru, neakivaizdinių bakalauro universitetinių studijų studentų bei tradicinio ir netradicinio amžiaus studijuojančiųjų, kurių nė vienas iš tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo, ir dirbančiųjų studentų skaičius (Choy, 2002). JAV Švietimo departamento apklausos (2002) rezultatų analizė parodė, kad maždaug 73 proc. iš visų aukštojo universitetinio išsilavinimo siekiančių studentų yra netradicinio amžiaus studentai. Tarp jų apie 30 proc. suaugusių besimokančiųjų buvo vyresni nei 24 m. ir dirbo (Berker, Horn, 2003), jų nė vienas tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo (JAV Švietimo departamentas, 2002). Ateities tendencija užsienyje yra ta, kad tradicinio ir netradicinio amžiaus studentų, kurių nė vienas tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo, ir apskritai vyresniojo amžiaus universiteto studentų daugės (Richardson, King, 1998). Todėl labai svarbu, kad aukštojo universitetinio mokslo institucijos ir jose dirbantys dėstytojai suvoktų šių suaugusių besimokančiųjų požiūrius ir atlieptų jų poreikius.

Nors atliktanemažai užsienio mokslinių tyrimų apie suaugusiųjų mokymąsi ir švietimą, tačiau ilgą laiką buvo tyrinėjami tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentai, kurių nė vienas tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo, atskirai. Tik nedaugelis užsienio mokslininkų šias skirtingas studentų grupes tyrė kartu, atlikdami lyginamąją jų analizę tam tikrais šios problemos aspektais. Taigi užsienio socialinėje-demografinėje andragoginėje literatūroje ryškios tendencijos koncentruotis į: 1) suaugusiųjų mokymosi stilius, teorinius ir praktinius andragogikos didaktikos klausimus, akademinis besimokančiųjų rezultatus ir individualias jų problemas bei sunkumus, lyginant netradicinio amžiaus besimokančiuosius su tradicinio amžiaus studentais (Bamber, Tett, 2000; Carney-Crompton, Tan, 2002; Kasworm, Pike, 1994; Knowles, 1988; Merriam, Caffarella, 1999 ir kt.); 2) pagalbos ir paramos sistemą suaugusiam besimokančiajam, individualias jų charakteristikas, akademinį pa(si)rengimą ir akademinis rezultatus, tradicinio amžiaus studentų, kurių vienas iš tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo, poreikius ir mokymosi pasiekimus aukštojoje universitetinėje mokykloje, lyginant su tradicinio amžiaus studentais, kurių tėvai įgiję aukštąjį išsilavinimą (Ishitani, 2003; McConnell, 2000; Pascarella, Pierson, Wolniak, Terenzini, 2004; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996 ir kt.). Atlikta nedaug užsienio mokslinių tyrimų, atskleidžiančių vyresnio amžiaus besimokančiųjų, tarp kurių nė vienas tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo, ir jų tradicinio ir netradicinio amžiaus bendramokslų, kurių tėvai įgiję aukštąjį išsilavinimą, požiūrių į aukštąją universitetinę mokyklą skirtumus, išryškinant, ar

future tendency shows up that there is an increase in the numbers of non-traditional age studying women, students, studying at the universities to obtain a Bachelor's degree in the extra-mural department, traditional and non-traditional age students whose neither of parents has obtained higher education and working students (Choy, 2002). The results of the research analysis of the U.S. Department of Education (2002) show that approximately 73% of all students pursuing university education are non-traditional age students. 30% of adult learners of them were working students (Berker, Horn, 2003), older than 24 years old and whose neither of parents has obtained higher education (U.S. Department of Education, 2002). The future tendency abroad is that the percentage of students whose neither of parents has obtained higher education and of senior age students will increase (Richardson, King, 1998). Therefore, it is very important that higher educational institutions and the lecturers of higher educational institutions realize the attitudes of these learners and respond to their needs.

Although considerable research has been carried out into adult learning and education, for a quite long time separate researches have been carried out for traditional and non-traditional age university students, including those whose neither of parents has obtained higher education. Only a few scientists researched these different student categories together, making their comparative analysis in certain aspects of this problem. Thus, foreign social-demographic andragogic literature concentrates on: 1) adult learning styles, theoretical and practical issues of the didactics of andragogy, academic learners' results and their individual problems and difficulties comparing non-traditional age students with traditional age students (Bamber, Tett, 2000; Carney-Crompton, Tan, 2002; Kasworm, Pike, 1994; Knowles, 1998; Merriam, Caffarella, 1999; et al.); 2) assistance and support system for adult learners, their individual characteristics, academic (self-)preparation and academic results, needs and learning attainments of traditional age students of university type higher educational institutions whose neither of parents has obtained higher education compared with traditional age students whose parents have obtained higher education (Ishitani, 2003; McConnell, 2000; Pascarella, Pierson, Wolniak, Terenzini, 2004; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996; et al.). There are few researches which disclose the differences in the attitudes of senior age students, including those whose neither of parents has obtained higher education and of their traditional and non-traditional age fellows whose parents obtained higher education towards university type higher educational institution,

demografiniai veiksniai lemia šiuos požymių skirtumus (Bui, 2002; Giancola, Munz, Trares, 2008; ir kt.). Lietuvoje panašių mokslinių tyrimų kol kas neatlikta.

Mokslinė problema: kokie yra atliekami tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentų socialinės edukacinės situacijos demografinių veiksnių tyrimai užsienio šalyse?

Tyrimo tikslas – išanalizuoti užsienyje atliktus socialinius edukacinius tyrimus, orientuotus į tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentus, ir nustatyti, kokių demografinių veiksnių pagrindu yra apibūdinama jų socialinė edukacinė situacija užsienyje.

Tyrimo uždaviniai:

- Atlikti užsienio socialinių edukacinių tyrimų, orientuotų į tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentus, analizę.
- Apibūdinti tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentų socialinių edukacinių tyrimų modelį.
- Išryškinti demografinių veiksnių įtaką studentų požymiui į universitetines studijas.

Tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentų socialinių edukacinių tyrimų modelis

Užsienio mokslinės literatūros apie suaugusiųjų mokymąsi ir švietimą analizė patvirtina daugelį skirtumų tarp tradicinio ir netradicinio (vyresniojo) amžiaus universiteto studentų. Joje akcentuojama, kad vyresnio amžiaus besimokantieji reikalauja skirtingo akademinio proceso vykdymo modelio (Kasworm, Pike, 1994), skirtingų mokymo metodų ir skirtingos pagalbos siekiant aukštojo universitetinio išsimokslinimo nei tradicinio amžiaus studentai (Bamber, Tett, 2000; Carney-Crompton, Tan, 2002). Užsienio tyrėjai J. F. Donaldson ir S. W. Graham (1999) patys pirmieji sukūrė modelį, skirtą tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentų socialiniams edukaciniams tyrimams, norėdami ištirti skirtingas universiteto studentų grupes, orientuodamiesi į patirtį, poreikius, individualias charakteristikas, socialinę-kultūrinę aplinką ir kt., ir inicijuoti socialinius demografinius tyrimus andragogikoje. Modelis yra sudarytas iš šešių komponentų: 1) patirtis ir individualios biografijos, 2) psichologinis-socialinis ir vertybinės orientacijos vertinimas, 3) suaugusiojo savimonė, 4) vienalytė grupė, 5) gyvenimo-pasaulio aplinka, 6) mokymosi rezultatai. Šio J. F. Donaldson ir S. W. Graham (1999) modelio analizė atskleidžia, jog vyresnio amžiaus besimokantieji turi turtingą individualią ir praktinę darbinę bei

highlighting whether demographic factors determine these differences in the attitudes (Bui, 2002; Giancola, Munz, Trares, 2008; et al.). So far no similar scientific research has been carried out in Lithuania.

Research problem: what researches into demographic factors determining traditional and non-traditional age university students' social education situation are being carried out abroad?

Research aim: to analyze social educational researches carried out abroad orientated to traditional and non-traditional age university students and to identify what demographic factors serve as a basis for the description of their social educational situation abroad.

Research tasks:

- To analyze foreign social educational researches orientated to traditional and non-traditional age university students;
- To describe the model of traditional and non-traditional age students' social educational researches;
- To highlight the influence of demographic factors on the differences in the students' attitudes to university studies.

The model of social educational researches into traditional and non-traditional age university students

The analysis of foreign research literature on adult learning and education confirms many differences between traditional and non-traditional (senior) age university students. It emphasizes that senior learners require a different model for the implementation of the academic process (Kasworm, Pike, 1994), different study methods and different assistance, than traditional age students (Bamber, Tett, 2000; Carney-Crompton, Tan, 2002). J. F. Donaldson and S. W. Graham (1999) were the first to create a model designed for traditional and non-traditional age university students' social educational researches with the aim to investigate different groups of students according to experience, individual characteristics, social cultural environment, etc., and this way initiate social demographic researches in andragogy. The model consists of six components: 1) experience and individual biographies, 2) psychological-social evaluation and evaluation of value orientation, 3) the adult's self-awareness, 4) the uniform group, 5) life-and-world environment, and 6) learning outcomes. The analysis of this J. F. Donaldson's and S. W. Graham's (1999) model discloses that senior age learners have rich individual and practical work experience as well as the experience of various roles

įvairių vaidmenų skirtinguose socialiniuose-kultūri- niuose kontekstuose atlikimo patirtį. Šios gyvenimo patirtys sukuria skirtingą vertybinę orientaciją ir mą- stymo schemą, per kurią suaugęs besimokantysis tampa individualybe (Kasworm, 2005). Antra vertus, suaugu- sio besimokančiojo patirtis, mąstymo schema ir identi- tetas lemia jo požiūrį į aukštąją universitetinę mokyklą ir į mokymąsi (Donaldson, Graham, 1999; Donaldson, Graham, Martindill, Bradley, 2000). Išanalizavus už- sienio šalyse atliktus besimokančių suaugusiųjų socialinius edukacinius tyrimus ir J. F. Donaldson ir S. W. Graham (1999) modelį, galima teigti, kad tra- dicinio ir netradicinio amžiaus besimokančiųjų, kurių nė vienas tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo (lyginant juos su bendramoksliais, kurių tėvai įgiję aukštąjį iš- silavinimą), patirtis ir socialinė-kultūrinė aplinka yra unikali ir jiems būdingi kitokie mąstymo modeliai, kitoks identitetas ir suvokimas apie aukštąją universi- tetinę mokyklą.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad vyresnio amžiaus besimokantieji kaip vienybė universiteto studentų grupė skiriasi nuo tradicinio amžiaus stu- dentų. Tačiau šiuo metu užsienyje kyla poreikis ana- lizuoti požiūrius į aukštąją universitetinę mokyklą ne tik tradicinio, bet ir vyresnio amžiaus besimokančių- jų, kurių vienas iš tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo (Giancola, Munz, Trares, 2008), pateikiant išsamesnę J. F. Donaldson ir S. W. Graham (1999) tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentų socialinių edukacinių tyrimų schemą ir kryptį.

Besimokančių universitete suaugusiųjų ypatu- mai socialinės edukacinės situacijos kontekste

Užsienio mokslininkų atlikti tyrimai (Ishitani, 2003; McConnell, 2000; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996) patvirtina, jog egzistuoja skir- tumai tarp tradicinio amžiaus universiteto studentų, kurių tėvai įgiję ar neįgiję aukštojo išsilavinimo. Antra vertus, stokojama tyrimų apie suaugusiųjų, besimo- kančių universitete, ypatumus socialinės edukacinės situacijos kontekste. Atliktų užsienio mokslinių tyrimų analizė apie skirtumus tarp tradicinio amžiaus univer- siteto studentų, kurių tėvai įgiję ar nėra įgiję aukštojo išsimokslinimo, galėtų padėti išsiaiškinti šių skirtingų grupių netradicinio amžiaus studentų skirtumus.

Moksliniais tyrimais užsienyje įrodyta, jog demo- grafinių veiksnių kontekste tarp netradicinio amžiaus besimokančiųjų, kurių vienas iš tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo (lyginant su šios grupės tradicinio am- žiaus bendramoksliais), daugiau yra moterų, vyres- nio amžiaus studentų, turinčių šeimą ir išlaikytinius,

in different socio-cultural contexts. These life experi- ences create different value orientations and thinking schemes, through which the adult learner turns into the individuality (Kasworm, 2005). On the other hand, the adult learner's experience, thinking scheme and iden- tity determines his/her attitude towards the university type higher educational institution and learning (Do- naldson, Graham, 1999; Donaldson, Graham, Martin- dill, Bradley, 2000). The analysis of social educational researches into adult learners carried out abroad and J. F. Donaldson's and S. W. Graham's (1999) model en- ables to state that experience and socio-cultural envi- ronment of traditional and non-traditional age learners whose neither of parents has obtained higher educa- tion (compared with their fellows whose parents have obtained higher education) is very unique and they have different thinking models, different identity and perception of the university type higher educational institution.

In summary, it can be stated that senior age learners as a uniform group of university students differ from traditional age students. However, today there is a de- mand to analyze not only traditional age students', but also senior age students' whose neither of parents has obtained higher education (Giancola, Munz, Trares, 2008) attitudes towards the higher educational institu- tion, presenting a more comprehensive J. F. Donald- son's and S. W. Graham's (1999) traditional and non- traditional age university students' social educational research scheme and trend.

The peculiarities of adults who study at the uni- versity in the context of social educational situa- tion

Researches of the foreign scientists (Ishitani, 2003; McConnell, 2000; Terenzini, Springer, Yaeger, Pasca- rella, Nora, 1996) confirm the existence of differences between traditional age university students whose par- ents have obtained higher education and whose par- ents have not obtained higher education. On the other hand, there is a lack of research into the peculiarities of adult learners studying at the university in the context of social educational situation.

Foreign scientific researches proved that in the context of demographic factors non-traditional age learners whose neither of parents has obtained higher education (compared with their traditional age fel- lows) were dominated by women, senior age students with families and dependants, also by persons of lower social-economic level and working students (Bui, 2002; Inman, Mayes, 1999). On the other hand,

kilusių iš žemesnio socialinio-ekonominio sluoksnio, ir dirbančių (Bui, 2002; Inman, Mayes, 1999). Antra vertus, jie blogiau akademiškai ir psichologiškai pasirengę aukštojo universitetinio mokslo studijoms ir jų žemesni baigiamųjų egzaminų balai bei vidurkiai (Bui, 2002; Riehl, 1994); menkesni matematikos, skaitymo ir kritinio mąstymo gebėjimai (Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996); prastesnis savęs vertinimas (Hellman, Harbeck, 1997; McGregor, Mayleben, Buzzanga, Davis, Becker, 1991). Tokie studentai turi mažesnę patirtį mokytis aukštojoje universitetinėje mokykloje ir sulaukia mažesnės paramos iš šeimos ir draugų (Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996), pasirenka aukštojo mokslo instituciją pagal artumą ir finansinę padėtį, orientuojasi įgyti techninės darbo patirties (Brooks-Terry, 1998), patiria mažesnę socialinę ir akademinę integraciją (Strage, 1999). Taip pat kai kuriais užsienio moksliniais tyrimais atskleista, kad šių studentų yra blogesni mokymosi pasiekimai ir tarp jų didesnė trintis (Inman, Mayes, 1999; Ishitani, 2003; McConnell, 2000). Tačiau ir užsienio šalyse stokoja išsamių tyrimų, kurie atskleistų netradicinio amžiaus besimokančiųjų, kurių nė vienas tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo, požiūrį į mokymąsi aukštojoje universitetinėje mokykloje (Giancola, Munz, Trares, 2008).

Nors šiandien užsienyje yra pakankamai duomenų apie šių grupių studentų individualias, profesines ir akademinės charakteristikas bei pasiekimus, tačiau mažai žinoma, kokią įtaką netradicinio amžiaus studentams daro aukštoji universitetinė mokykla ir kaip ji galėtų dar labiau padėti unikaliems jų poreikiams (Giancola, Munz, Trares, 2008). Kaip minėta, netradicinio amžiaus besimokantieji, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo, labiau vertina praktines profesines žinias ir patirtį, finansavimo prieinamumą ir patiria mažesnę akademinę ir socialinę integraciją (Brooks-Terry, 1998; Bui, 2002; Strage, 1999; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996; JAV Švietimo departamentas, 2002), todėl būtini išsamesni šių sričių tyrimai. Antra vertus, jei užsienio moksliniais tyrimais atskleista didesnė trintis tarp netradicinio amžiaus besimokančiųjų, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo (Inman, Mayes, 1999; JAV Švietimo departamentas, 2002), tai kyla būtinybė išsiaiškinti, dėl kokių priežasčių kai kurie jų nebaigia aukštojo mokslo studijų ir kokie veiksmai būtini, kad kuo daugiau jų sėkmingai baigtų aukštąją universitetinę mokyklą.

they are less academically and psychologically prepared for higher university studies and they have lower final exam grades and means (Bui, 2002; Riehl, 1994); poorer mathematics, reading and critical thinking abilities (Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996); and lower self-esteem (Hellman, Harbeck, 1997; McGregor, Mayleben, Buzzanga, Davis, Becker, 1991). Such students have less experience to learn at the higher university type educational institution and receive less support from family and friends (Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996), they choose higher educational institution according to location and financial condition, are oriented to acquire technical work experience (Brooks-Terry, 1998), and experience less social and academic integration (Strage, 1999). In addition, some foreign scientific researches disclosed that such students' learning attainments were lower and there was bigger competition between them (Inman, Mayes, 1999; Ishitani, 2003; McConnell, 2000). However, in foreign countries there is a lack of comprehensive researches which would disclose the attitude of the non-traditional age learners whose neither of parents has obtained higher education towards learning at the higher educational institution (Giancola, Munz, Trares, 2008).

Even though there are enough data about individual, professional and academic characteristics of students representing these groups and their achievements after they complete studies, little is known about the influence of the higher university type educational institution on non-traditional age students and how it could better serve their unique needs. As it was mentioned before, the non-traditional age learners whose neither of parents has obtained higher education appreciated practical professional knowledge and experience, availability of funding more and experienced lower academic and social integration (Brooks-Terry, 1998; Bui, 2002; Strage, 1999; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996; U.S. Department of Education, 2002); therefore, more comprehensive researches of these areas are necessary. On the other hand, bigger competition between non-traditional age students whose neither of parents has obtained higher education (Inman, Mayes, 1999; the US Department of Education, 2002) determines the necessary to find out why some of them do not complete higher education studies and what actions should be taken to enable as many learners as possible to complete the higher university type educational institution successfully.

Demografinių veiksnių įtaka studentų požiūriui į universitetines studijas

Kaip minėta, tik nedaugelio užsienio mokslinių tyrimų objektu buvo vyresnio amžiaus besimokantieji, kurių nė vienas iš tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo, nors šios tyriminės srities poreikį patvirtino ir ankstesni aukščiau šiame straipsnyje išanalizuoti užsienio moksliniai tyrimai, ir J. F. Donaldson ir S. W. Graham (1999) tradicinio ir netradicinio amžiaus universitete besimokančiųjų socialinių edukacinių tyrimų modelis. Todėl dabar išsamiau išnagrinėsime užsienyje atliktų tyrimų rezultatus, atskleidžiančius netradicinio amžiaus universiteto studentų, kurių tėvai įgiję ar nėra įgiję aukštojo išsimokslinimo, požiūrių skirtumus į universitetines studijas. Šių tyrimų rezultatų analizė parodė, kad vyresnio amžiaus studentai, kurių nė vienas iš tėvų nėra įgijęs aukštojo išsimokslinimo (lyginant su šios grupės bendramoksliais, kurių tėvai įgiję aukštąjį išsimokslinimą), turi kitokią patirtį ir mąstymo modelius, kas ir lemia jų požiūrį į aukštąją universitetinę mokyklą (Giancola, Munz, Trares, 2008). J. K. Giancola, D. C. Munz, Sh. Trares (2008) atlikti tyrimai patvirtino ankstesnių užsienio mokslinių tyrimų (Bui, 2002; McConnell, 2000; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996) rezultatus, atskleidžiančius, kad vyresnio amžiaus (kaip ir tradicinio amžiaus) studentus, kurių nė vienas iš tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo, mažiau remia šeima, jie turi siauresnį suvokimą apie studijas aukštojoje universitetinėje mokykloje ir yra labiau susirūpinę savo finansinėmis galimybėmis. Apibendrinant galima teigti, kad pasirengimo studijuoti, žinių bei gebėjimų stoka yra būdinga ir vyresnio amžiaus besimokantiems, kurių nė vienas iš tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo, ir nulemia jų požiūrį į aukštąją universitetinę mokyklą. Nors studentai, kurių nors vienas iš tėvų yra įgijęs aukštąjį išsilavinimą, turi platesnį suvokimą apie aukštąją universitetinį išsilavinimą ir todėl jaučiasi geriau bei saugiau, tačiau jų bendramoksliai turi teisę reikalauti daugiau informacijos ir užtikrinimo, netgi jei jie yra suaugę žmonės. Čia atsiskleidžia ypatingas vyresnio amžiaus besimokančiųjų, kurių nė vienas iš tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo, poreikis.

Užsienio tyrinėtojai atskleidė, kad vyresnio amžiaus besimokantieji, kaip ir tradicinio amžiaus studentai, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsimokslinimo, yra prasčiau akademiškai pasirengę, turi siauresnį suvokimą apie aukštąjį universitetinį išsilavinimą, patiria mažesnę socialinę ir akademinę integraciją ir didesnę trintį (Bui, 2002; Inman, Mayes, 1999; Ishtani, 2003; Riehl, 1994; Strage, 1999; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996). Kadangi šie studentai

The influence of demographic factors on the differences in the students' attitudes towards university studies

As it was mentioned before, there are only few foreign scientific researches which chose senior age students whose neither of parents has obtained higher education as a research subject, though the demand for this research area was also confirmed by earlier foreign researches, which were analyzed in this article earlier, and by J. F. Donaldson's and S. W. Graham's (1999) social educational research model of traditional and non-traditional age university students. Therefore, now we shall carry out an in-depth analysis of the results of the researches carried out abroad disclosing the differences in the attitudes of non-traditional age students whose parents have obtained higher education and of those whose neither of parents has obtained higher education towards higher educational institutions. The analysis of the research results disclosed that senior age students whose neither of parents has obtained higher education had different experience and thinking models, determining their attitude to the higher educational institution (Giancola, Munz, Trares, 2008). The research carried out by J. K. Giancola, D. C. Munz, Sh. Trares (2008) confirmed the results of previous foreign scientific researches (Bui, 2002; McConnell, 2000; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996), disclosing that senior (as well as traditional) age students whose neither of parents has obtained higher education are less financially supported by the family, they have narrower perception of studies at the higher university type educational institution and are more concerned about their financial possibilities. To sum up, it can be stated that such students lack readiness to study, knowledge and abilities and this determines their attitude towards the university. Though the students whose at least one of the parents has obtained higher education have wider understanding about higher education and, therefore, feel better and safer, their fellows have the right to require more information and security even though they are adults. Here discloses a particular need of senior age learners whose neither of parents has obtained higher education.

Foreign scientists discovered that senior age students, like traditional age students whose neither of parents has obtained higher education, are less academically prepared, have narrower perception about higher university education, experience lesser social and academic integration and bigger competition (Bui, 2002; Inman, Mayes, 1999; Ishtani, 2003; Riehl, 1994; Strage, 1999; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella,

neturi pakankamai žinių, gebėjimų ir yra menčiau pasirengę universitetinėms aukštojo mokslo studijoms, tai jie patiria ir mažesnę pasitenkinimą aukštąja universitetine mokykla nei bendramoksliai, kurių nors vienas tėvų įgijęs aukštąjį išsimokslinimą (Giancola, Munz, Trares, 2008). Antra vertus, jau ankstesnių užsienio tyrimų rezultatai išryškino, kad netradicinio amžiaus besimokančiųjų, tarp kurių nėra vienas tėvų įgijęs aukštojo išsilavinimo, požiūrių į aukštąją universitetinę mokyklą skirtumus nulemia šie demografiniai veiksniai: dauguma moterų, vyresnio amžiaus studentų, turinčių išlaikytinius, žemesnį mokymosi vidurkį ir besiorientuojančių į techninę darbo patirtį (Brooks-Terry, 1998; Bui, 2002; Inman, Mayes, 1999; Riehl, 1994).

J. K. Giancola, D. C. Munz, Sh. Trares (2008) tradicinio amžiaus studentų, kurių tėvai įgiję aukštąjį išsilavinimą, ir netradicinio amžiaus studentų, kurių tėvai neįgiję aukštojo išsilavinimo, požiūrius į aukštąją universitetinę mokyklą tyrė šiais kriterijais:

- priėmimo į aukštąją mokyklą ir finansavimo efektyvumas (priėmimo komisijos darbuotojų kompetentingumas, žinių suteikimo efektyvumas, finansavimo prieinamumas, kompensacijos mokslui ir kt.);
- aukštosios mokyklos klimatas (bendravimas ir bendradarbiavimas tarp studentų ir dėstytojų, tarp pačių studentų ir kt.);
- dėstyto efektyvumas (įgyta studento akademinė patirtis, dėstytojo pasišventimas akademiniai studento pažangai ir pasiekimams, studijų dalykų pasirinkimo spektras, dėstytojo mokymo ir mokymosi situacijų organizavimo paskaitų ir neauditorinio darbo metu efektyvumas ir kt.);
- akademinis konsultavimas (dėstytojų profesinės, dalykinės ir kt. žinios ir kompetencijos, įtaka studento individualiai pažangai ir mokymosi pasiekimų gerinimui, gebėjimas individualiai dirbti su kiekvienu studentu, pagalba, parama, gebėjimas sudominti ir kt.);
- akademinų paslaugų kokybė (mokymosi aplinka, vieta, bibliotekos, skaityklos, kompiuterinės klasės ir kt.);
- saugumas (aukštojo mokslo institucijos atsakomybė už joje besimokančių studentų saugumą bei universiteto pastatų saugumą, t. y. saugos tarnybos darbo efektyvumas);
- paslaugų suteikimo lygis (aukštosios mokyklos darbuotojų (administracijos ir kt.) paslaugumas suaugusiems besimokantiejiems ir kt.).

Šio tyrimo rezultatai atskleidė, kad vyresnio am-

Nora, 1996). Because these students have insufficient knowledge, abilities and are less prepared for university type higher education studies, they experience less satisfaction with the higher educational institution than their fellows whose at least one of the parents has obtained higher education (Giancola, Munz, Trares, 2008).

On the other hand, the results of previous foreign researches disclosed that the differences in the attitudes of non-traditional age students, including those whose neither of parents has obtained higher education, towards higher educational institution were determined by the following demographic factors: the majority of women, senior age students who have dependants, lower grades and are oriented to technical work experience (Brooks-Terry, 1998; Bui, 2002; Inman, Mayes, 1999; Riehl, 1994).

J. K. Giancola, D. C. Munz, Sh. Trares (2008) have studied the attitudes of traditional age students whose parents have obtained higher education and of non-traditional students whose neither of parents has obtained higher education towards higher educational institutions based on the following criteria:

- the effectiveness of admission to the higher educational institution and of funding (competency of the members of admission committee, the efficiency of knowledge provision, availability to funding, compensations for studies, etc.);
- the atmosphere at the higher educational institution (communication and cooperation between students and lecturers, between the very students, etc.);
- efficiency of teaching (the student's obtained academic experience, the lecturer's devotion to the student's academic progress and attainments, wide choice of study programmes, the effectiveness of organizing teaching and learning situations);
- academic consultancy (the lecturer's professional, subject knowledge and competences, influence on the student's individual progress and improvement of learning attainments, the ability to work independently with every student, assistance, support, the ability to arouse interest, etc.);
- the quality of academic services (study environment, location, libraries, reading-rooms, computer classes, etc.);
- safety (the responsibility of the higher educational institution for the safety of its students and of university buildings; i.e., the effective-

žiaus besimokantieji, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsimokslinimo, minėtus požiūrio į aukštąją universitetinę mokyklą kriterijus įvardijo kaip labiau svarbius ir aktualius nei jų tradicinio amžiaus mokymosi kolegos, kurių tėvai įgiję aukštąjį išsimokslinimą. Ypač reikšminga ir aktualu jiems dėstyto efektyvumas, universiteto klimatas, saugumas ir paslaugų suteikimo lygis mokantis aukštojoje universitetinėje mokykloje. Taigi gauti tokie tyrimo duomenys atskleidžia netradicinio amžiaus besimokančiųjų, kurių nė vienas iš tėvų neįgijęs aukštojo išsilavinimo, požiūrio į aukštojo universitetinio mokslo instituciją ypatumus ir nurodo andragogams mokslininkams tolesnio tyrimo kryptį. Antra vertus, nors išaiškėjo požiūrių skirtumai dėl dėstyto efektyvumo, aukštosios universitetinės mokyklos klimato, saugumo ir aptarnavimo lygio tarp šių skirtingų suaugusių besimokančiųjų grupių, tačiau požiūrių skirtumai išnyko, įvedus demografinius veiksnius, ypač kontroliuojant lytį. Požiūrių skirtumai daugiausia išryškėjo tarp moterų, kadangi moterų skaičius buvo didesnis tarp vyresnio amžiaus besimokančiųjų, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo. Taigi lytis yra svarbus demografinis veiksnys andragogams tyrinėtojams ir aukštojo universitetinio mokslo institucijoms.

Užsienyje atliktų tyrimų (Kasworm, Pike, 1994) rezultatai patvirtina skirtingų modelių taikymo efektyvumą tyrinėjant tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentus. J. F. Donaldson ir S. W. Graham (1999) suaugusių besimokančiųjų socialinių edukacinių tyrimų modelis galėtų būti naudojamas kaip schema tradicinio ir netradicinio amžiaus besimokančiųjų požiūrių į universitetines studijas skirtumų suvokimui. Taip pat šiuo metu užsienyje yra populiarios dvi mokslinės hipotezės, išaiškinančios skirtingų tradicinio amžiaus besimokančiųjų grupių požiūrių į aukštojo universitetinio mokslo studijas skirtumus (Inman, Mayes, 1999). Pirma, geresnis supratimas apie studijas aukštojoje universitetinėje mokykloje ir apie įstojimo ir mokymosi reikalavimus joje yra būdingas tiems tradicinio amžiaus studentams, kurių tėvai yra baigę aukštojo universitetinio mokslo institucijas (Brooks-Terry, 1998; York-Anderson, Bowman, 1991). Kita yra ta, kad tradicinio amžiaus studentai, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo, patiria psichologinę, kultūrinę ir kt. šoką pradėdami studijuoti aukštojoje universitetinėje mokykloje (Terenzini, Rendon, Upcraft, Millar, Allison, Gregg, 1994). Jų skirtinga vertybių sistema ir vertybinė orientacija, studijuodami susilaukia mažesnio palaikymo, paramos, pagalbos

ness of the work of the security service);

- the quality of provided services (civility of the staff of the higher educational institution (administration, etc.) to adult learners, etc.).

The results of this research displayed that senior age students whose neither of parents has obtained higher education named the above mentioned criteria of the attitude to the university as more important and relevant than their traditional age fellows whose parents have obtained higher education. Teaching effectiveness, university atmosphere, safety and the level of provided services are particularly significant and relevant to them. Thus, such data disclose the peculiarities of the attitude of non-traditional age students whose neither of parents has obtained higher education towards the university and indicate the further trend of researches. On the other hand, though the differences in the attitudes regarding teaching effectiveness, the atmosphere at the higher educational institution, safety and service level between these two different categories of adult learners showed up, the differences in the attitudes disappeared once demographic factors were introduced, especially gender factors. The differences in the attitudes mostly showed up among women because the number of women was higher among all senior age students whose neither of parents have obtained higher education. Thus, gender is an important demographic factor for the researchers of andragogy and for university type higher educational institutions.

The results of foreign research (Kasworm, Pike, 1994) confirm the effectiveness of applying different models for traditional and non-traditional age university students. J. F. Donaldson's and S. W. Graham's (1999) social educational research model of adult learners could be used as a scheme for the perception of differences in the attitudes of traditional and non-traditional age learners towards university studies. Besides, at present there are two popular research hypotheses abroad explaining the differences in the attitudes of traditional age learners' groups towards university studies (Inman, Mayes, 1999). First, better understanding about studies at higher educational institutions, admission and study requirements is characteristic to traditional age students whose parents have obtained higher education (Brooks-Terry, 1998; York-Anderson, Bowman, 1991). It is a different case with traditional age students whose neither of parents have obtained higher education; they encounter psychological, cultural and other shock when they start their studies at the higher educational institution (Terenzini, Rendon, Upcraft, Millar, Allison, Gregg et al., 1994),

iš šeimos ir draugų (London, 1999; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996). Šios moksliniais tyrimais užsienyje patvirtintos hipotezės atrodytu tinkamos ir vyresnio amžiaus besimokantiejiems, ir tradicinio amžiaus universiteto studentams. Tačiau vyresnio amžiaus besimokantieji (lyginant juos su tradicinio amžiaus studentais) pradeda mokytis aukštojo universitetinio mokslo institucijose, turėdami didelę asmeninę, gyvenimo, darbinę patirtį (Donaldson, Graham, 1999). Jie yra savarankiškesni, turi daugiau praktinės, bendravimo ir bendradarbiavimo su įvairesniais žmonėmis patirties, jų platesnis kultūrinis akiratis ir kt. Antra vertus, dėl savo gyvenimo patirties ir kt. jie turi aiškesnę suvokimą apie aukštąjį universitetinį išsimokslinimą ir jo svarbą. Netradicinio amžiaus universiteto studentų privalumas – jų gyvenimo patirtis ir branda. Apibendrinant galima teigti, kad vis dėlto pirmieji du suaugusių besimokančiųjų socialinių edukacinių tyrimų modelio (Donaldson, Graham, 1999) komponentai – ankstesnioji patirtis / individualios biografijos ir psichologinė-socialinė / vertybinė orientacija – padeda suvokti, kodėl tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentai skiriasi.

Nors užsienyje atlikta nemažai mokslinių tyrimų apie aukštojoje universitetinėje mokykloje besimokančių netradicinio amžiaus studentų ypatumus, tačiau stokojama tyrimų, visapusiškai atskleidžiančių požiūrių skirtumus tarp netradicinio amžiaus universiteto studentų, kurių tėvai įgiję ar nėra įgiję aukštojo išsilavinimo, panaudojant platesnį kintamųjų rodiklių spektrą, pavyzdžiui, akademinis ir psichologinis pasirengimas studijuoti aukštojo universitetinio mokslo institucijoje, šeimos palaikymo, finansinių galimybių įtaka ir kt. (Giancola, Munz, Tares, 2008). Antra vertus, stokojama išsamesnės vyresnio amžiaus besimokančiųjų ir tradicinio amžiaus studentų požiūrių lyginamosios analizės, atskleidžiančios, kokiais konkrečiais aspektais ir dėl kokių priežasčių šie požiūrių skirtumai išryškėja. Tokie moksliniais tyrimais gauti rezultatai išryškintų aspektus, kurie galėtų būti būdingi plačiai įvairaus amžiaus besimokančiųjų grupei ir visai suaugusiųjų programai ar vis dėlto tik vyresnio amžiaus besimokantiejiems, ir įrodytu, kad šie suaugę besimokantieji turėtų būti atskirti ir netyrinėjami lyg jie būtų vienalytė universiteto studentų grupė. Šių problemų sprendimui galėtų būti panaudojamas kiek patobulintas tradicinio ir netradicinio amžiaus universitete besimokančiųjų socialinių edukacinių tyrimų modelis (Donaldson, Graham, 1999).

Išanalizuoti užsienio mokslininkų atlikti tyrimai atskleidė poreikį kontroliuoti demografinius veiks-

they have different value system and value orientation, and during studies they receive less encouragement, assistance and support from their families and friends (London, 1999; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996). These hypotheses, approved by scientific researches abroad, should seem suitable for senior age learners like for traditional age university students. However, senior age learners (compared to traditional age students) start their studies at higher educational institutions with considerable personal, life and work experience (Donaldson, Graham, 1999). They are more independent, have more practical communication, cooperation experience with more various people, wider cultural outlook, etc. On the other hand, due to their life experiences they have better understanding about higher university educatedness and its importance. In summary, it can be stated that still the first two components of adult learners' social educational models (Donaldson, Graham, 1999) – early experience/individual biographies and psychological-social/value orientation – facilitate to perceive why traditional and non-traditional university students differ.

Even though there is a considerable number of researches into the peculiarities of non-traditional age students studying at the university, there is a lack of research that would fully disclose the differences in the attitudes between non-traditional age university students whose parents have or have not obtained higher education, employing a wider range of variable indexes, for example, academic and psychological readiness to study at the higher educational institution, influence of family support, financial abilities, etc. (Giancola, Munz, Tares, 2008). On the other hand, there is a lack of a more comprehensive comparative analysis of the attitudes of senior age students and traditional age students. Such results would highlight the aspects that would be characteristic either to the wide group of various age learners and to the whole adults' curricula or only to senior age learners and would prove that these adult learners should be separated and not analyzed as if they were a uniform university students' group. In order to solve such problems the more improved social educational research model of traditional and non-traditional age university learners could be used (Donaldson, Graham, 1999).

The above discussed foreign scientific researches disclosed the need to control demographic factors while investigating adult learners' attitudes to the higher educational institution. It was already proved in 1980 that demographic variable indexes determine research results (Billson, Terry, 1982). Therefore, P. J.

nus, tiriant suaugusių besimokančiųjų požiūrius į aukštojo universitetinio mokslo instituciją. Jau 1980 m. užsienyje įrodyta, kad demografiniai kintamieji rodikliai nulemia tyrimų rezultatus (Billson, Terry, 1982). Todėl P. J. McConnell (2000) skatino andragogus mokslininkus tyrinėti suaugusių besimokančiųjų požiūrių į aukštąją universitetinę mokyklą skirtumus, panaudojant įvairesnius demografinius kintamuosius rodiklius, pavyzdžiui, „lytis, amžius, tautybė, šeiminė padėtis, išlaikytinių skaičius ir amžius, darbo valandų skaičius, studijų programa ir kt.“ (p. 6). Antra vertus, jau ankstesnių tyrimų užsienyje analizė parodė, kad socialinių ir humanitarinių studijų programose tarp besimokančiųjų didesnę skaičių sudaro moterys (Choy, 2002; McConnell, 2000; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996; JAV Švietimo departamentas, 2002). Užsienio mokslininkų tyrimais įrodyta, kad lytis nulemia požiūrio skirtumus dėl suvokimo apie aukštąją universitetinę mokyklą. Pavyzdžiui, atskleista, kad besimokančios moterys dažniau nebaigia universitetinių studijų dėl finansinių sunkumų (Rodriguez, 1997), aukštesnius akademinis rezultatus jos pasiekia padedant draugams, studijuodamos aukštojo mokslo institucijoje patiria didesnę stresą nei kolegos (Harris, Brooks, 1998). Moksliniais tyrimais užsienyje įrodyta ir amžiaus svarba lyčių tarpusavio bendravimui. M. B. Harris ir J. Brooks (1998) atlikti tyrimai atskleidė, kad daugiau bendravimo problemų iškyla tarp jaunesnių besimokančių vyrų nei tarp vyresnių, tuo tarpu tarp besimokančių moterų atvirkščiai – daugiau tarp vyresnių nei jaunesnių moterų. Kitų užsienio mokslininkų tyrimų rezultatai įrodė, kad vyresnio amžiaus besimokančios moterys labiau savimi pasitiki ir jaučiasi užtikrinčiau (Karach, 1992; Rifensbary, 1995; Rodriguez, 1997), moterys ir vyresnio amžiaus besimokantieji yra labiau apsisprendę dėl būsimos karjeros, todėl ir siekia mokymosi kokybės bei geresnių mokymosi pasiekimų negu besimokantieji vyrai ir tradicinio amžiaus universiteto studentai (Spitzer, 2000). Atsižvelgiant į minėtus užsienio mokslinius atradimus ir didesnę socialinių ir humanitarinių mokslų programose studijuojančių moterų skaičių, suprasti jų požiūrį yra taip pat svarbu, kaip ir suvokti vyresnio amžiaus besimokančiųjų, tarp kurių tėvai neįgiję aukštojo išsimokslinimo, poreikius, nepriskiriant jų vienai universiteto studentų grupei.

Užsienio socialinių edukacinių tyrimų demografinių veiksnių pagrindu reikšmė suaugusiųjų švietimo ir mokymosi procese

Apibendrinta užsienio mokslininkų tyrimų analizė atskleidė, kad aukštojo universitetinio mokslo institucijos ir jose dirbantys dėstytojai turėtų suprasti

McConnell (2000) encouraged the researchers of andragogy employ more various demographic variable indexes; for example, “gender, age, nationality, marital status, number and age of dependants, number of working hours, study programme, etc.” (p. 6). On the other hand, the analysis of previous researches abroad showed that the bigger share of the learners studying social sciences and the humanities were women (Choy, 2002; McConnell, 2000; Terenzini, Springer, Yaeger, Pascarella, Nora, 1996; the US Department of Education, 2002). It is proved by foreign scientists’ researches that gender determines attitude differences regarding the perception of the higher educational institution. For example, it is disclosed that women learners do not complete their studies due to financial difficulties more often (Rodriguez, 1997), they achieve higher academic results with the help of friends and they encounter more stress while studying at the higher education institution than their male fellows (Harris, Brooks, 1998). It is also proved by scientific research that age is very important in gender intercommunion. M. B. Harris’ and J. Brooks’ (1998) research disclosed that more problems occurred among younger male learners, whilst it is the opposite case with female students – more communication problems occur between older than younger female students. The results of other foreign scientific researches proved that senior female students are more self-confident and feel more secure (Karach, 1992; Rifensbary, 1995; Rodriguez, 1997), women and senior age students are more self-determined regarding their future career; therefore, they seek better quality of studies and better learning achievements than male and traditional age university students (Spitzer, 2000). Considering the above mentioned findings and higher numbers of female students in the study programmes of social sciences and the humanities, to realize their attitudes is as important as to realize the needs of senior age students whose parents have not obtained higher education, not ascribing them to one university students’ group.

The significance of the foreign social educational researches based on demographic factors in the process of adults’ education and learning

Summarized analysis of foreign scientific researches disclosed that higher educational institutions and their lecturers should understand specific needs of traditional and especially senior age students whose neither of parents has obtained higher education and should assist them to adapt at the higher educational institution. Traditional age students who enter the

ypatingus tradicinio ir ypač vyresnio amžiaus besimokančiųjų, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo, poreikius ir padėti jiems adaptuotis aukštojoje universitetinėje mokykloje. Tradicinio amžiaus studentai, pereidami iš vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos ar gimnazijos į pasirinktą aukštąją universitetinę mokyklą, pradėdami mokytis joje, nepatiria tokių didelių mokymosi sunkumų. Tačiau visai kitokioje situacijoje atsiduria vyresnio amžiaus besimokantieji, pradėdami studijuoti aukštojo universitetinio mokslo institucijose. Netradicinio amžiaus besimokantieji ir patys suvokia, kad jie neturi pakankamai būtinų žinių, įgūdžių, mokėjimų ir gebėjimų mokytis aukštojoje universitetinėje mokykloje. Antra vertus, šie suaugę žmonės patiria mokymosi sunkumų ir dėl kitų priežasčių: darbo, šeiminės padėties, laiko trūkumo ir kt. Todėl reikalinga programa, kuri visapusiškai supažindintų juos su aukštąja universitetine mokykla ir jos sistema, mokymosi ir atsiskaitymo formomis ir būdais, tinkamo laiko paskirstymo ir streso įveikimo mokantis ir atsiskaitant būdais, taip pat padėtų bendrauti ir bendradarbiauti su aukštosios mokyklos dėstytojais ir mokymosi kolegomis ir kt. Tokia supažindinimo su pasirinkta aukštąja mokykla programa padėtų būsiniams netradicinio amžiaus studentams išsiugdyti didesnę pasitikėjimą savimi ir pasiekti aukštesnių mokymosi pasiekimų.

Išanalizuoti užsienio mokslinių tyrimų rezultatai parodė, kad socialinė integracija yra labai svarbi visiems aukštųjų universitetinių mokyklų studentams, ypač vyresnio amžiaus besimokantiejiems, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo. Studijų programos, skirtos tradicinio amžiaus studentams, ne visada yra tinkamos vyresnio amžiaus besimokantiejiems, nes dažniausiai jie dėl darbo, šeiminės padėties, laiko stokos ir kt. neturi tokių sąlygų ir galimybių mokytis kaip tradicinio amžiaus studentai. Tai sudaro kliūtis individualių santykių kūrimui mokantis aukštojoje universitetinėje mokykloje. Socialinė integracija tarp besimokančių suaugusiųjų vyksta auditorinio ir neauditorinio darbo metu, kai jie bendrauja ir bendradarbiauja su mokymosi kolegomis ir dėstytojais. Taigi dėstytojai turėtų visapusiškai suprasti vyresnio amžiaus besimokančiųjų, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo, poreikius, mokymosi ypatumus ir skirtumus nuo tradicinio amžiaus studentų, kad padėtų jiems socialiai integruotis aukštojoje universitetinėje mokykloje. Universiteto dėstytojai ne tik turėtų suprasti vyresnio amžiaus besimokančiųjų, kurių nė vienas tėvų nėra įgijęs aukštojo išsilavinimo, mokymosi poreikius, bet ir tinkamai įvertinti jų turimą patirtį (gyvenimo, mokymosi, darbo ir kt.) ir tikslingai ją išnaudoti mokant. Pirmiausia kompetentingai

chosen university straight after finishing the secondary school do not face such considerable learning difficulties. But senior age students who start studying at the higher educational institution find themselves in a completely different situation. The non-traditional age learners realize themselves that they do not have sufficient background knowledge, skills and abilities to study at the higher educational institution. But on the other hand, adult students face learning difficulties due to other reasons like job, marital status, lack of time, etc. Therefore, a special programme is needed to introduce adult students to the higher educational institution and its system, learning and accounting forms and ways, suitable time allocation and coping with stress while learning and accounting, also to help to communicate and cooperate with lecturers and fellows, etc. Such programme of introducing to the higher educational institution would help future non-traditional age students to self-develop better self-confidence and to achieve better learning outcomes.

The analysis of the obtained foreign research results showed that social integration was very important for all students of the higher educational institution, especially for senior age learners whose neither of parents has obtained higher education. Study programmes designed for traditional age students are not always suitable for senior age learners because most often due to the job, marital status, lack of time, etc. they do not have the same conditions and possibilities to study as traditional age students. This creates barriers for the creation of individual relationships while studying at the higher educational institution. Social integration among adult students takes place during the auditorium and non-auditorium work when they communicate and cooperate with their fellows and lecturers. So the lecturers should fully understand the needs of senior age students whose neither of parents has obtained higher education, their learning peculiarities and differences from traditional age students in order to assist their social integration at the higher educational institution. The lecturers of the higher educational institution should not only understand learning needs of senior age students whose neither of parents has obtained higher education, but also to evaluate their existing experience (of life, learning, work, etc.) properly and to use it purposely in the teaching process. Firstly, the academic readiness of the prospective non-traditional age student should be competently evaluated and a flexible adaptation mechanism at the higher educational institution should be created.

In summary, it can be stated that there are many

turėtų būti įvertinamas būsimo netradicinio amžiaus studento akademinis pasirengimas ir sukurtas lankstus adaptacijos aukštojoje universitetinėje mokykloje mechanizmas. Dėstytojai turėtų kurti mokymosi grupes, kurios skatintų suaugusių besimokančiųjų bendravimą ir bendradarbiavimą auditorinio ir neauditorinio darbo metu bei įvairios jų turimos patirties praktinį pritaikymą mokantis.

Apibendrinant galima teigti, jog užsienio mokslininkų atlikta nemažai reikšmingų suaugusiųjų socialinių edukacinių tyrimų, padedančių ne tik užsienio šalių, bet ir Lietuvos aukštosios universitetinės mokyklos ir jų dėstytojams geriau suvokti tradicinio ir netradicinio amžiaus universiteto studentų, kurių tėvai skirtingo išsilavinimo, mokymosi ypatumus ir poreikius bei atsižvelgiant į juos įveikti institucines, socialines, akademinės ir kt. problemas suaugusiųjų švietimo ir mokymosi procese. Vertingi užsienio moksliniai tyrimai turėtų būti adaptuojami tradicinio ir netradicinio amžiaus suaugusiesiems, besimokantiems šalies aukštosiose universitetinėse mokyklose, ir tęsiami demografinių veiksnių pagrindu.

Išvados

Atlikta teorinė analizė rodo, kad užsienio šalių universitetinio mokslo institucijose daugėja vyresnio amžiaus besimokančiųjų bei tradicinio ir netradicinio amžiaus studentų iš neišsilavinusių šeimų, todėl akcentuojama, jog būtina tirti šių skirtingų grupių studentų požiūrius į mokymosi poreikius universitete, norint, kad studijos jiems būtų reikšmingos, orientuoti jas į studentus, į jų patyrimą, kultūrą, nustatant poreikius. Užsienio socialinių edukacinių suaugusiųjų tyrimų analizė išryškino, kad patirtis ir socialinė-kultūrinė aplinka padeda suvokti tradicinio ir netradicinio amžiaus studentų požiūrių į universitetines studijas skirtumus. Užsienio tyrėjai nustatė, kad tradicinio ir netradicinio amžiaus studentams, kurių tėvai skirtingo išsilavinimo, būdingi skirtingi mąstymo modeliai ir požiūriai į universitetą. Tradicinio ir netradicinio amžiaus studentai iš neišsilavinusių šeimų turi nepakankamą studijavimo universitete patirtį ir studijuodami sulaukia mažesnės paramos iš šeimos, labiau vertina praktines profesines žinias, gebėjimus ir patirtį, patiria mažesnę socialinę ir akademinę integraciją, jų žemesni mokymosi pasiekimai.

Kita svarbi išvada, suponuota užsienio tyrėjų, yra ta, kad netradicinio amžiaus studentai yra savarankiškesni, turi įvairią patirtį, savus mąstymo modelius, išsiugdytas nuostatas ir vertybes, susiformavusią savimone, kas lemia jų požiūrį į aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir jo svarbą, tačiau netradicinio amžiaus

significant adults' social educational researches carried out by foreign researchers which can assist not only foreign but also Lithuania's higher educational institutions and their lecturers to better realize learning peculiarities and needs of the traditional and non-traditional age students whose neither of parents has obtained higher education, and, considering them, to overcome institutional, social, academic and other problems in adults' education and learning process. Valuable foreign scientific researches should be adapted to traditional and non-traditional age adults that study at Lithuania's university type higher educational institutions as well as continued in the aspect of demographic factors.

Conclusions

The carried out theoretical analysis demonstrates that there is an increase in the numbers of senior age learners, traditional and non-traditional age students whose neither of parents has obtained higher education at universities in foreign countries; therefore, it is necessary to investigate the attitudes of these different student groups towards learning needs at the university in order to make their studies significant, to orientate them to students, their experience, culture, while identifying the needs. The analysis of adults' social educational researches carried out abroad highlighted that experience and social cultural environment helped to perceive the differences in the attitudes of traditional and non-traditional age students towards university studies. Foreign researchers identified that traditional and non-traditional age students who have parents with different education have different thinking models and attitudes towards the university. Traditional and non-traditional age students whose parents have not obtained higher education have insufficient experience of studying at the university and while studying receive less support from the family, they value practical professional knowledge, skills and experience more, they experience lesser social and academic integration, their learning achievements are lower and there is a bigger competition between them.

Another important conclusion presupposed by foreign researchers is that non-traditional age students are more independent, have diverse experience, their own models of thinking, self-developed attitudes and values, formed self-awareness, which determines their attitude towards the higher university education and its importance, but non-traditional age students whose parents have not obtained higher education, lacking readiness to study and knowledge that determines their attitude towards the university, experience less satisfaction with studies; teaching effectiveness, the

studentai iš neišsilavinusių šeimų, stokodami pasirengimo studijoms ir žinių, lemiančių jų požiūrį į universitetą, patiria mažesnę pasitenkinimą studijuodami ir jiems ypač svarbu dėstytojų efektyvumas, universiteto klimatas, saugumas ir paslaugų suteikimo lygis mokantis.

Užsienių tyrėjų nustatyta, kad netradicinio amžiaus universiteto studentų iš neišsilavinusių šeimų požiūrį į studijas universitete lemia tokie demografiniai veiksniai: dauguma moterų, studentų, turinčių šeimą ir išlaikytinius, žemesnę mokymosi vidurkį, besiorientuojančių į techninę darbo patirtį, kilusių iš žemesnio socialinio-ekonominio sluoksnio, dirbančių, ir kt. Todėl tiriant universiteto studentų požiūrius, būtina įvertinti demografinių veiksnių vaidmenį, nes jie lemia požiūrių į aukštojo universitetinio mokslo studijas skirtumus.

Užsienio šalyse atliktų socialinių-demografinių tyrimų andragogikoje analizė išryškino, jog svarbu visapusiškai suvokti tradicinio ir netradicinio amžiaus studentų, kurių tėvai skirtingo išsilavinimo, poreikius, mokymosi ypatumus ir skirtumus, norint padėti jiems sėkmingai adaptuotis, socialiai integruotis ir mokytis, tinkamai įvertinant bei tikslingai išnaudojant turimą patirtį mokant. Taigi institucines, socialines, akademinės ir kt. problemas galima būtų įveikti kompetentingai įvertinant būsimo studento akademinį, psichologinį ir kt. pasirengimą studijuoti, nustatant jo mokymosi poreikius bei suteikiant atitinkamą pagalbą, skatinant adaptaciją ir socialinę integraciją, aktyvinant bendravimą ir bendradarbiavimą bei įvairios turimos patirties praktinį pritaikymą mokantis. Vertingi užsienio mokslininkų tyrimai inspiruoja pritaikyti ir tęsti tradicinio ir netradicinio amžiaus studentų, besimokančių šalies universitetuose, socialinius edukacinius tyrimus andragogikoje demografinių veiksnių pagrindu.

Literatūra • References

Bamber, J., Tett, L. (2000). Transforming the learning experiences of nontraditional students: A perspective from higher education. *Studies in Continuing Education*, 22(1), 57–74.

Berker, A., Horn, L. (2003). *Work first, study second: Adult undergraduates who combine employment and postsecondary enrollment* (NOES 2003-167). Washington, DC: U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics.

Billson, M. J., Terry, M. B. (1982). In search of the silken purse: Factors in the attrition among first generation students. *University*, 58, 57–75.

Brooks-Terry, M. (1998). Tracing the disadvantages of first-generation university students: An application of Sussman's

atmosphere at the university, safety and the level of provided services during the studies are of particular importance for them.

Foreign researchers found out that the attitude of non-traditional age university students whose neither of parents has obtained higher education towards studies at the higher educational institution is determined by the following demographic factors: the majority of women; students who have families and dependants; lower grades; persons, orientated to technical work experience, coming from lower social-economic level, working, etc. Therefore, while investigating university students' attitudes it is necessary to consider the role of demographic factors because they determine the differences in the attitudes towards higher university studies.

The analysis of foreign social demographic researches in andragogy highlighted that it was important to perceive the needs, learning peculiarities and differences of traditional and non-traditional age students whose parents had obtained different education in order to help them to adapt successfully, integrate socially and learn, properly evaluating and purposefully using the existing experience in the teaching process. Thus, it would be possible to cope with institutional, social, academic and other problems, competitively evaluating the prospective student's academic, psychological and other readiness to study, identifying his/her learning needs and providing him/her with corresponding assistance, promoting adaptation and social integration, intensifying communication and cooperation as well as practical application of diverse existing practice while learning. Valuable foreign scientific researches inspire to apply and continue social educational researches in andragogy into traditional and non-traditional age students studying at Lithuanian universities in the aspect of the demographic factors.

option sequence model. *Family support systems across the life span*, 121–134. New York: Plenum.

Bui, K. V. T. (2002). First-generation university students at a four-year university: Background characteristics, reasons for pursuing higher education, and first-year experiences. *University Student Journal*, 36(1), 3–11.

Carney-Crompton, S., Tan, J. (2002). Support systems, psychological functioning, and academic performance of nontraditional female students. *Adult Education Quarterly*, 52(2), 140–154.

Choy, S. (2002). *Nontraditional undergraduates* (NCES, 2002-12). Washington, DC: U.S. Department of Education, National Center for Education

Statistics.

- Donaldson, J. F., Graham, S. W. (1999). A model of university outcomes for adults. *Adult Education Quarterly*, 50(1), 24–40.
- Donaldson, J. F., Graham, S. W., Martindill, W., Bradley, S. (2000). Adult undergraduate students: How do they define their experiences and their success? *The Journal of Continuing Higher Education*, 48(2), 2–11.
- Giancola, J. K., Munz, D. C., Trares, Sh. (2008). First – versus continuing – generation adult students on university perceptions: are differences actually because of demographic variance? *Adult Education Quarterly*, 58 (1), 214–228.
- Harris, M. B., Brooks, J. (1998). Challenges for older students in higher education. *Journal of Research and Development in Education*, 31(4), 226–235.
- Hellman, C. M., Harbeck, D. J. (1997). Academic self-efficacy: Highlighting the first-generation student. *Journal of Applied Research in the Community University*, 4(2), 165–169.
- Inman, W. E., Mayes, L. (1999). The importance of being first: Unique characteristics of first-generation community university students. *Community University Review*, 26(4), 3–22.
- Ishitani, T. T. (2003). A longitudinal approach to assessing attrition behavior among first-generation students: Time-varying effects of pre-university characteristics. *Research in Higher Education*, 44(4), 433–449.
- York-Anderson, D. C., Bowman, S. L. (1991). Assessing the university knowledge of first-generation and second-generation university students. *Journal of University Student Development*, 32, 116–122.
- Karach, A. (1992). The politics of dislocation: Some mature undergraduate women’s experiences of higher education. *Women’s Studies International Forum*, 15, 309–317.
- Kasworm, C. E. (2005). Adult student identity in an intergenerational community university classroom. *Adult Education Quarterly*, 56(1), 3–20.
- Kasworm, C. E., Pike, G. R. (1994). Adult undergraduate students: Evaluating the appropriateness of a traditional model of academic performance. *Research in Higher Education*, 35(6), 689–710.
- Knowles, M. S. (1988). *The modern practice of adult education: From pedagogy to andragogy*. New York: Cambridge Book.
- London, H. B. (1999). Breaking away: A study of first-generation university students and their families. *American Journal of Education*, 97(2), 144–170.
- McConnell, P. J. (2000). What community universities should do to assist first-generation students. *Community University Review*, 28(3), 75–87.
- McGregor, L. N., Mayleben, M. A., Buzzanga, V. L., Davis, S. F., Becker, A. H. (1991). Selected personality characteristics of first-generation university students. *University Student Journal*, 25(2), 231–234.
- Merriam, S. B., Caffarella, R. S. (1999). *Learning in adulthood*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Pascarella, E. T., Pierson, C. T., Wolniak, G. C., Terenzini, P. T. (2004). First-generation university students: Additional evidence on university experiences and outcomes. *The Journal of Higher Education*, 75(3), 249–284.
- Richardson, J. T. E., King, E. (1998). Adult students in higher education: Burden or boon? *The Journal of Higher Education*, 69(1), 65–88.
- Riehl, R. J. (1994). The academic preparation, aspiration, and first-year performance of first-generation students. *University*, 70(1), 14–19.
- Rifenbary, D. (1995). Reentering the academy: The voices of returning women students. *Initiatives*, 56(4), 1–10.
- Rodriguez, S. (1997). Detour from nowhere: The remarkable journey of a re-entry community university woman. *Initiatives*, 58(1), 1–9.
- Spitzer, T. M. (2000). Predictors of university success: A comparison of traditional and nontraditional age students. *NASPA Journal*, 38(1), 82–98.
- Strage, A. A. (1999). Social and academic integration and university success: Similarities and differences as a function of ethnicity and family educational background. *University Student Journal*, 33(2), 198–205.
- Terenzini, P. T., Rendon, L. L., Upcraft, M. L., Millar, S. B., Allison, K. W., Gregg, P. L., (1994). The transition to university: Diverse students, diverse stories. *Research in Higher Education*, 35(1), 57–73.
- Terenzini, P. T., Springer, L., Yaeger, P. M., Pascarella, E. T., Nora, A. (1996). First-generation university students: Characteristics, experiences, and cognitive development. *Research in Higher Education*, 37(1), 1–22.
- U. S. Department of Education, National Center for Education Statistics. (2002). *First-generation students: Undergraduates whose parents never enrolled in postsecondary education* (NCES 98-082). Washington, DC: Government Printing Office.

GITANA MARTINKIENĖ

Socialinių mokslų daktarė,
Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų instituto
Andragogikos katedros docentė.
Moksliniai interesai: andragogikos teorija ir praktika,
suaugusiųjų švietimas ir mokymasis, aukštųjų moky-
klų dėstytojų profesinė kompetencija, kvalifikacijos
tobulinimas.

Doctor of Social Sciences,
Associate Professor of the Department of Andragogy
of the Institute of Continuous Studies, Klaipėda
University.

Research interests: theory and practice of andragogy,
adult education and learning, professional competen-
cies of lecturers of higher educational institutions,
in-service training.

Address: Sportininkų Str. 13, LT – 92257 Klaipėda, Lithuania

E-mail: tsi@ku.lt